

és elmaradhatatlan náluk a BAKÁCS—ERDŐDY-címer. Feltűnő az olasz miniátor szeretete a természet iránt. Igen gyakran szerepel a földi eper virágjához hasonló öt szíromlevelű virág. A CXXXVII. fólión látható C. J. monogrammos címer elárulja az olasz művészt: JULIO CLOVIÓT. CLOVIO 1524—26-ig II. Lajos udvarában élt és a mohácsi vész után visszatért Itáliába, mert ERDŐDY SIMON nem tudta foglalkoztatni. KNIEWALD szerint ERDŐDY SIMON címerével díszített lapok 1524—26 között készültek Budán. Megállapítja a szerző, hogy CLOVIÓRA a korvinák közelében való tartózkodás jó hatással volt. Jónévű mester lett, akit kortársai a miniatúrfestészet Ráfaelének és „új és kis Michelangelo“-nak neveztek. De ma bűnéül róják fel, hogy nem tudott különbséget tenni festő és miniátor között. CLOVIÓRA a korvinákon kívül hatott CHRISTOPHOROS DE PREDIS, ANTONIO DA MONZA és Mátyás királynak ma Brüsszelben levő misszáléja ATTA-VANTEÓL.

Tehát a 354 jelzetű zágrábi misekönyv miniatúrei kapcsolatban vannak a XV. századi magyarországi festőművészettel a német iskola révén, a XVI. századeleji olasz festészettel, a kötésen ismét a korvinák hatása verődik vissza. Mind a két iskola az Úr Jézus életének jeleneteit vette tárgyul. A képek nagy művészi értéket képviselnek.

IVAN BOJNICIĆ a 354 jelzetű misekönyvet kapcsolatba hozta a Magyar Nemzeti Múzeum birtokában levő KÁLMÁNCSEHI-KÓDEXszel. KNIEWALD a két kódex miniatúreit összehasonlítva megállapítja, hogy a misekönyv miniatúrei sokkal művészebbek. A KÁLMÁNCSEHI-KÓDEX művészetében nem volt meg a természet iránti szeretet, továbbá e misekönyvben nincs olyan monogramm, amelyből ki lehetne olvasni a KÁLMÁNCSEHI-KÓDEX díszítőjének a nevét: FRANCISCUS DE CASTELLO ITHALICO DE MEDIOLANO.

DR. KNIEWALD professzor kiváló alkotást ismertet meg művében igazi hozzáértéssel és tárgyilagosan, miközben szellőzteti a magyar mult feltétlen középeurópai hegemoniáját, amely e misekönyvben a magyar szentek tiszteletében és a magyarországi művészet ihlető erejében jelentkezik.

DANCI VILLEBALD.

Klempa Károly: *A Festetics-könyvtár 1500-ig terjedő ősnymtatványai.* Keszthely, 1939. 4-r. 31 + 1 sztl. l.

Az 1740-es években alapított és azóta szakszerűen fejlesztett keszthelyi Festetics-könyvtár ritka kéziratok, ősnymtatványok, régi magyar könyvek, hazai és külföldi irodalmi ritkaságok, metszetek, valamint a Georgikon gazdaságtudományi kutatásait szolgáló szakmunkák gazdag gyűjteménye. KLEMPA KÁROLY értékes tanulmányában a könyv-

tár GRÓF FESTETICS LÁSZLÓ (1785—1846) gyűjtötte ősnymotványait írja le, melyek sorában több említésreméltó, érdekes darabot találunk.

Elsőnek a velencei nyomdászat két kiváló mesterének, VENDELINUS DE SPIRÁNAK és ERHARD RATDOLTNAK nyomtatványait említjük meg. VENDELINUS DE SPIRÁNAK, a humanisztikus antiquabetűk úttörő mesterének munkásságát CICERO: *Orationes* (GW 6765) és PLUTARCHUS: *Apophthegmata* (H 13.140) 1471-ben megjelent kiadásai képviselik. ERHARD RATDOLTNAK, a fametszetes renaissance-könyv megteremtőjének művészetét JOANNES REGIOMONTANUS, MÁTYÁS király csillagászáának 1482. évi *Calendariuma* (H 13.777), az *Opus sphaericum* 1482-i (H 14.110), a magyar vonatkozású adatai miatt is érdekes *Fasciculus temporum* 1484-i (HC 6934), valamint THURÓCZI JÁNOS *krónikájának* RATDOLT augsburgi nyomdájában készült 2. kiadása (H 15.518) szemléltetik. Ugyancsak RATDOLT stílusa érvényesül az 1484-ben megjelent *Chiromantiában* (GW 6635), melyet „instrumentis magistri Erhardi Ratdolt“ MATTHAEUS CERDONIS páduai nyomdász nyomtatott.

JOHANN BÄMLER augsburgi nyomdász műhelyében készült „*Chronik von allen Kaisern und Königen*“ (H 9791. BMC II. 335.) ZSIGMOND magyar királyról és római császárról szóló fejezete és őt ábrázoló fametszete miatt értékes számunkra. A többszáz fametszettel díszített 1499. évi *Kölni Krónika* (GW 6688) viszont a könyvnyomtatás feltalálását beszéli el (312. l.) és ezzel kapcsolatban JOHANN GUDENBURCH (Gutenberg) nevét is említi.

A francia nyomdászatot JEAN DU PRÉ lyoni nyomdász 1495. évi *Justinianus codexe* (GW 7747), valamint ANTOINE VÉRARD kiadásában 1504-ben megjelent „*Le cuer de philosophie*“ képviseli. Bár az ősnymotványok kora az 1500. évvel zárul, ANTOINE VÉRARD e kiadványának tökéletes typografiája, jellegzetes fametszetedíszje még a XV. századi párisi nyomtatványok fínom művészetét tükrözi.

KLEMPA KÁROLY a keszthelyi könyvtár 48 ősnymotványának meghatározásával érdemes munkát végzett. Kár, hogy a *British Museum Catalogusának*, valamint a *Gesamtkatalog der Wiegendrucke*-nek leírását nem vette mindig figyelembe. Ezek alapján ugyanis megállapíthatta volna azt is, hogy a 8. sz. nyomtatvány szerzői JOAN. DE BREITENBACH és JOAN KYRSSMANN (GW 5093), hogy VINCENTIUS FERRER: *Opusculum de fine mundi* című munkája azonos Hain 7020. sz. I. részével, továbbá, hogy JUSTINIUS *Epithomáját* (H 9654. BMC V. 421.) JOANNES RUBEUS velencei, az *Epistolae magni Turcit* (H 10.496. BMC IV. 102.) STEPHANUS PLANCK római, DIODORUS SICULUS munkáját (H 6188. BMC VI. 799.) BALTHASAR AZOGUIDUS bolognai, a *Legenda sanctorum regni Hungariae* (H 9996. BMC I.

120.) h. é. n. kiadását pedig 1484—1487 között JOHANN PRÜSS strassburgi nyomdász nyomtatta. REUCHLIN: *De verbo mirifico* című munkája (HC 13.880. BMC III. 755.) viszont csak 1494. április 21. után hagyta el JOHANN AMERBACH baseli sajtóját. HUBAY ILONA.

Schulek Tibor: Bornemisza Péter. 1535—1584. Keresztyén Igazság kiadása. Budapest—Sopron—Győr, 1939. 8°. XII + 450 + [2] l.

SCHULEK TIBOR hatalmas Bornemisza-monográfiáját a különböző folyóiratok hasábjain már értékelték egyháztörténeti, irodalomtörténeti és egyéb szempontokból. Hiányzik még egy szempont érvényrejuttatása: a *könyvészeté*. Ezt kívánjuk most megtenni a *Magyar Könyvszemlében*.

A munka első főrésze BORNEMISZA életrajzát adja elő és a könyvészeti szempontból való vizsgálódás első eredménye ez: kár, hogy SCHULEK BORNEMISZA életrajza mellett egy külön szép fejezetben nem írta meg Bornemisza *könyveinek életrajzát*. Kár, mert nagyon szép és érdekes, néhol lélegzetviszafojtóan izgalmas fejezet lett volna. Ez azonban csak technikailag nincsen meg, részletekben, néhol egész fejezetrészek, néhol meg csak egy-egy adat formájában megvan a munka imént említett első főrészében, BORNEMISZA életrajzában. Ezekből a fejezetrészekből és adatokból össze lehet szedni körülbelül mindazt, amit BORNEMISZA írói és kibocsátói munkásságáról tudunk.

BORNEMISZA tulajdonképeni irodalmi munkásságának megkezdését az első postilla-kötet jelenti, amit az 1560-as évek végén kezdett készíteni. Ez előtt azonban bécsi tartózkodása idején jelenik meg az *Elektra* (*Tragoedia magyar nyelven*, RMK. I. 35.), egy másik nyomtatványon, egy 1562-re szóló *Kalendariumon* pedig mint fordító szerepel *Pesti Bornemisza Péter deáké*. Itthoni vándorlásai alatt több éneket ír, így 1553—56 között a *Cantio optimat* (*Siralmas énnéköm*), amelynek dallama hamarosan elterjedtté vált és SCHULEK szerint 1556 körül a *Szent János látásáról való éneket*, amely kétleveles önálló nyomtatvány formájában maradt meg (RMK. I. 325.); két későbbi éneke, az 1564-ben írt *Énekecske gyermekek regentésére* és az 1567-ben, Zólyomban készült *Isten városáról* szóló, belekerülnek 1582-ből való énekgyűjteményébe.

Postillái előtt való még az 1572-ben, Krakkóban megjelent *Beteg lelkeknek való füves kertecske*, melynél nyílt marad a kérdés, hogy BOCK *Wurzgärtleinjének* fordításában mennyi része van BALASSI BALINTnak és mennyi tanítójának, BORNEMISZA PÉTERnek. Az mindenestre tény, hogy 1577-ben maga is kiadja ezt a munkácskát, mint a *Négy könyvecske* utolsó darabját. SCHULEK nem említi meg azonban,